

Irodalomjegyzék

- BONDOR A. (1986): A bükk. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- KOLLÁR T. – VEPERDI G. – RÉDEI K. (2018): A NAIK Erdészeti Tudományos Intézet hosszúlejáratú fatermési, erdőnevelési és hálózati tartamkísérleteinek múltja, jelene és jövője. Erdészeti Lapok, CLIII. évfolyam 10. szám, 2018. október, 306-310
- MENDLIK G. (1983): Bükk fatermési tábla (1983). Erdészeti kutatások, Vol. 75.. kötet, pp. 189-198.
- NÉBIH E. I. (2017): Erdővagyon és erdőgazdálkodás Magyarországon 2016-ben, Budapest: Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal
- SOLYMOS R. (2000): Erdőfelújítás és -nevelés a természetközeli erdőgazdálkodásban. Budapest: Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó
- SOPP L. (2013): Fatömeg számítási táblázatok. negyedik, változatlan kiadás szerk. Budapest: Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal Erdészeti Igazgatóság
- VEPERDI G. (1995): Állományfelvételi adatok feldolgozása, feldolgozó algoritmusok Exel 5.0 táblázatkezelő programra, kezelés útmutató. Budapest: Erdészeti Tudományos Intézet, Erdőművelési és Fatermési osztály
- VEPERDI G. (2005): Fatermestan gyakorlati feladatok. Sopron: Nyugat-magyarországi Egyetem

A 2017. ÁPRILISI BÜKKI HÓKÁROK FELMÉRÉSE ÉS ELEMZÉSE ŰRFELVÉTELEK ALAPJÁN

MOLNÁR TAMÁS^{1,2} – BIRINYI MÁTYÁS¹ – SOMOGYI ZOLTÁN² – KIRÁLY GÉZA¹

¹Soproni Egyetem, Erdőmérnöki Kar, Geomatikai, Erdőfeltárási és Vízgazdálkodási Intézet

²NAIK Erdészeti Tudományos Intézet, Ökológiai és Erdőművelési Osztály

molnar.tamas@erti.naik.hu

Bevezetés

A földrajzilag pontos és sokszor ingyenes űrfelvételek alkalmasak a nagyterületű, műhold alapú erdőtérképezésre. Erre a célra a NASA Terra (HLÁSNY *et al.* 2014), Landsat (ZHU 2014), és az ESA Sentinel-2 (BARKA *et al.* 2018) műholdképeit is felhasználhatjuk. Az űrfelvételeket feldolgozva és különböző vegetációs indexeket kiszámolva képet kaphatunk az erdők jelenlegi és múltbeli állapotáról, illetve ezek idősoros összehasonlításával a bekövetkezett változásokról is.

Az erdőállapotot különböző indexekkel fejezhetjük ki, ilyen a Normalizált Vegetációs Index (NDVI), a Továbbfejlesztett Vegetációs Index (EVI, KOVÁCS – GULÁCSI 2018), és a levélfelület-index (LAI, BARKA *et al.* 2018), melyek változásaiból ki lehet mutatni az éppen bekövetkező, vagy a már bekövetkezett erdőkárokat.

Korábbi elemzésekkel kimutattuk (MOLNÁR *et al.* 2019, nyomdai előkészítés alatt), hogy a 2017-es tavaszi erdőkárok leginkább az Északi-Bükköt és a Déli-Bükköt érintették. A legnagyobb összefüggő kárterület pedig az Északi-Bükkben található, ezért jelen tanulmányunkban erre a területre koncentráltunk. Elemzéseink során a Központi-Bükk erdészeti tájon belül Szilvásvár és Nagyvisnyó község határokra vizsgáltuk meg a 2017. áprilisi hótörés, széltörés és széldöntés okozta károk hatását a vegetációra, terepi és távérzékelési módszerekkel. Ezek segítségével a 2016-os bázisévhez, mint még egészséges erdőállapotához viszonyítva egyértelműen kirajzolódnak a sérült erdőrészek által határolt területek 2017 nyarán, mind a Terra közepes felbontású MODIS, mind az Sentinel-2 nagyfelbontású MSI műholdképein, mind a terepi felmérésből készült térképen. A közepes felbontású felvételekkel pontos térbeli káreloszlást nem lehet kimutatni, ezért szükséges nagyfelbontású műholdképeket is elemezni többféle módszerrel.

Anyag és módszer

Távérzékelési módszerrel készítettünk erdőkár elemzést a NASA Terra műholdjának közepes felbontású MODIS és az ESA Sentinel-2 MSI nagyfelbontású műholdképeinek segítségével a káreset utáni, 2017.07.12-i (MODIS) illetve 2017. június 04. és 24-i időpontra (Sentinel-2). Az adott űrfelvétel a kárt követő első olyan felvétel, amely már a vegetációs időszak csúcán készült és nem nagy felhőborítottságú, de a felhő által kitakart képpontokat a 2017. június 24-i felvétel felhőmentes képpontjaival helyettesítettük. Ezután az űrfelvételek maszkolása következett; először a Szilvásváradi és Nagyvisnyó község határaitól kívüli területeket, majd az Országos Erdőállomány Adattár alapján az erdővel nem borított területeket is kivettük a felvételből, majd ezeken a felvételeken NDVI és EVI indexek segítségével vizsgáltuk az erdőt. Terepi bejárást végeztünk 2019 márciusában, amelynek tapasztalatai alapján osztályozott térképeket hoztunk létre.

Digitális domborzatmodell (DDM) alkalmazásával vizsgáltuk a káresemények domborzati elhelyezkedését, amelyhez a vízügyi HIDRODEM modellt alapul véve elemeztük a tengerszint feletti magasság, lejtés és kitértség értékeit a károsított területeknek. Ezen tulajdonságok térbeli változatosságát is megvizsgáltuk a károsodott erdőterületen, pixelszinten. Referenciaként az EGERERDŐ Zrt. Szilvásváradi Erdészetének erdőkárokra vonatkozó terepi felméréseinek adatait használtuk fel. Vonatkoztatási rendszernek az összes térképhez az Egységes Országos Vetületet (EOV) használtuk.

Terra MODIS űrfelvételek alkalmazása

Ezek a műholdképek a NASA Terra műholdjának MODIS szenzora által 2017. július 12-én készített $250 \times 250 \text{ m}^2$ felbontású MOD13Q1 vegetációs index (NDVI) felvételéből származnak, melyet 16-napos mozaik formájában lehet letölteni. A korábban leírt erdőterülettel maszkolt NDVI (Normalizált Vegetációs Index) és EVI (Továbbfejlesztett Vegetációs Index) térképek 1054 db pixelt tartalmaznak, ahol a fotoszintetikus aktivitást mutató skála segítségével kimutathatók a károsodott erdőterületek (5. ábra), ugyanakkor ezen területek erdőrézlet szintű, pontos azonosítását a módszer nem teszi lehetővé.

A vegetációs index (NDVI) képletében (1) (Justice et al 1998):

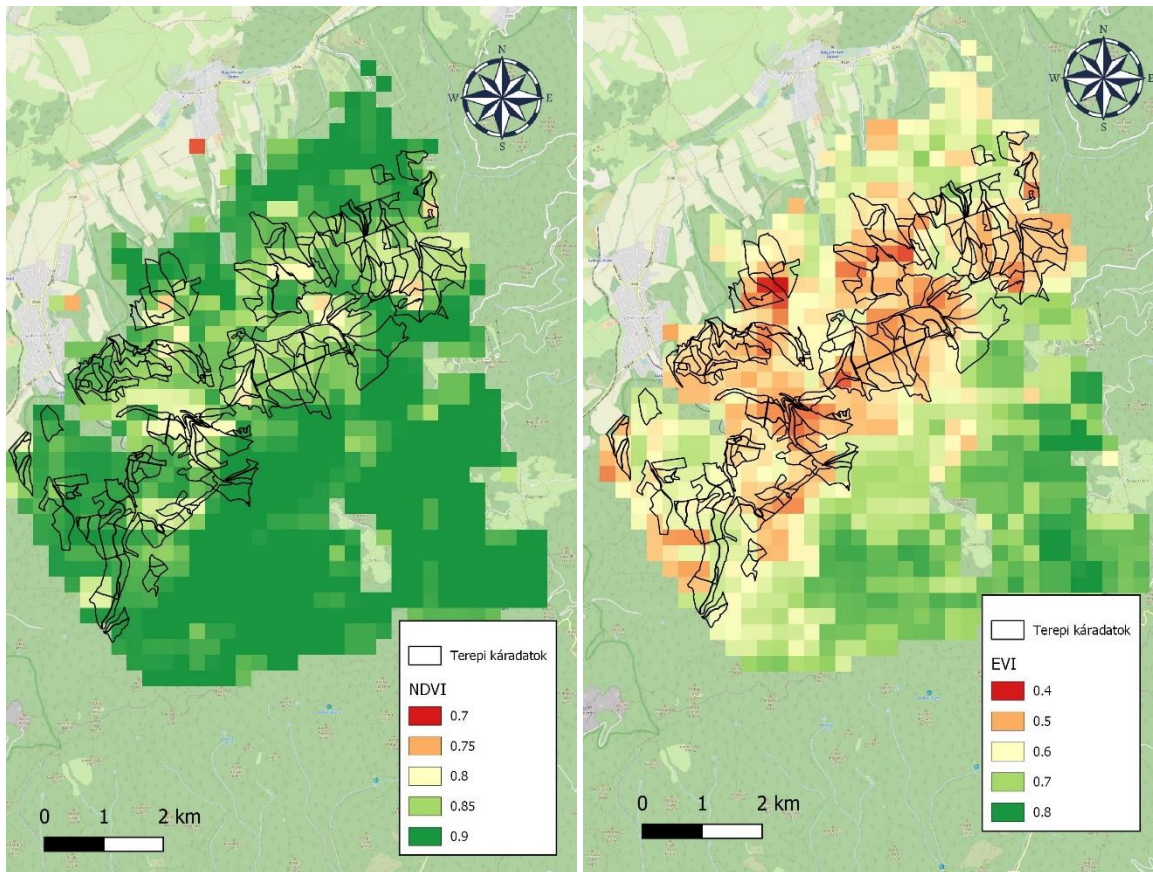
$$NDVI = \frac{NIR - RED}{NIR + RED} \quad (1)$$

ahol a NIR a közeli infravörös, a RED pedig a vörös tartományt jelenteni, az NDVI pedig -1 és +1 közötti értékeket vehet fel. A skálán -1 a vízfelszínnek értéke, 0 a vegetáció mentes területé, és az egyhez közelítő értékek felelnek meg az egészséges növényzetnek.

A Továbbfejlesztett Vegetációs Index (EVI) képlete (2) (Flanagan et al 2002)

$$EVI = 2,5 * \frac{(NIR - RED)}{(NIR + C1 * RED - C2 * BLUE + L)} \quad (2)$$

ahol a NIR, RED, BLUE a spektrum közeli infravörös, látható vörös, illetve kék tartományai; az L, a C1 és a C2 az aeroszol visszaverési koefficiensek a kék és vörös csatornákból, melyeket a csatornákat befolyásoló aeroszolok hatását csökkentik. Ezek az értékek a következők: L = 1, C1 = 6, C2 = 7,5 és G (szorzó) = 2,5. Ezen a skálán az egészséges növényzet 0,2-0,8 értéket vehet fel.

5. ábra: Szilvásvár és Nagyvisnyó MODIS NDVI (a) és EVI térképe (b) 2017.07.12.

Sentinel-2 űrfelvételek alkalmazása

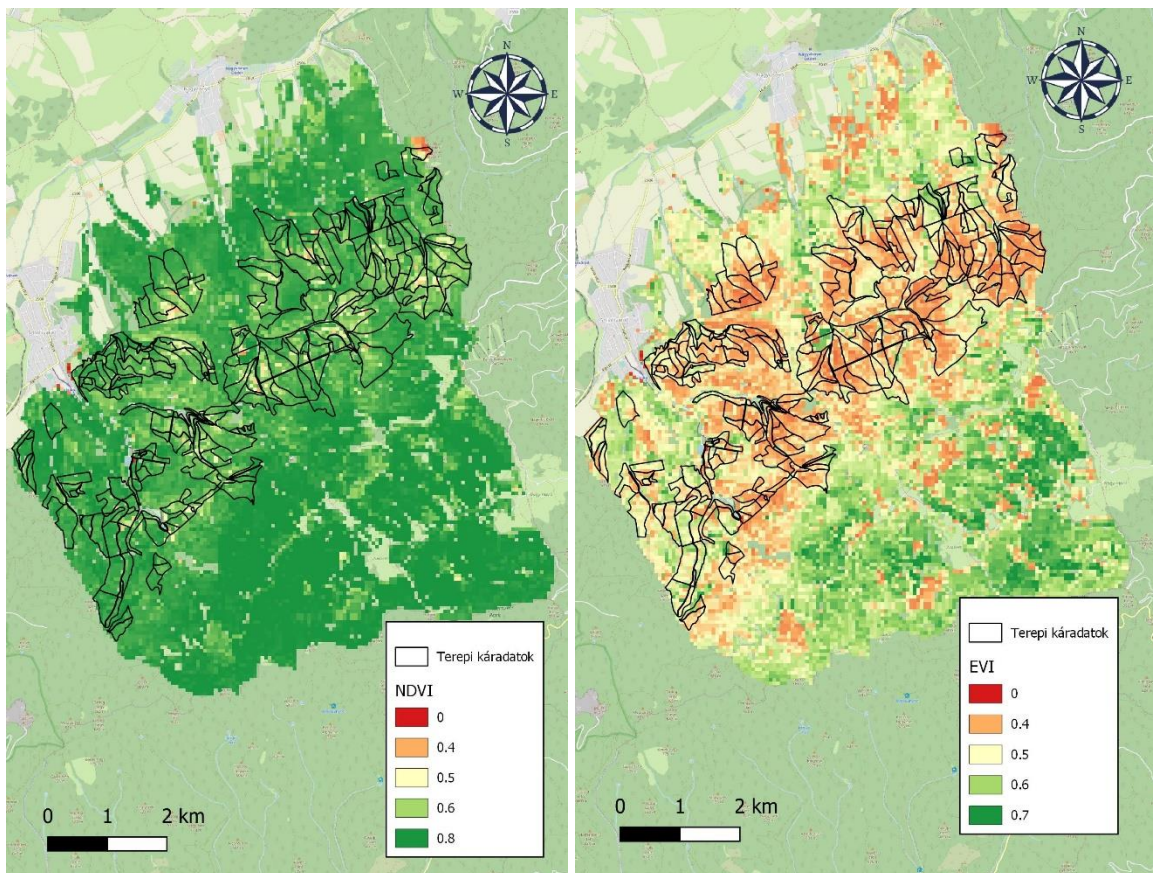
Az Európai Űrügynökség (ESA) Sentinel-2 L1C és L2A felvételei az ESA Copernicus Open Access Hub-járól származnak, előbbi csak egy globális, ún. PlanetDEM digitális domborzatmodellel, utóbbi egy fejlettebb eljárással, a Sen2Cor segítségével atmoszférikusan is korrigált. A letöltött, nagyfelbontású (10x10 m) raszterekből az NDVI index-térképeket a QGIS és a Sentinel Application Platform (SNAP) programok segítségével állítottuk elő.

Az elkészült 100 × 100 km²-es térkép az NDVI skála közel teljes terjedelmén mozgó értékeket vett fel, melyek önmagukban nem mutatják elég markánsan a bekövetkezett változásokat, ezért maszkolással és szűréssel pontosítottuk az eredményt. Az űrfelvételek maszkolása először a Központi-Bükk erdőgazdasági tájon belül Szilvásvár és Nagyvisnyó községhatárokra történt, majd az Országos Erdőállomány Adattár alapján az erdővel nem borított, következő kódjegyzékű területeken is: út, nyiladék és vezetékek védősávja, erdei vízfolyás és erdei tó, erdei tisztás, erdei épület, tározó, csatorna és halastó. A megmaradt 923 db erdőrészletre az NDVI skála pontosabb lett, hiszen csak a valóban erdővel borított területek maradtak bent az elemzésben (6. ábra).

A Sentinel-2 űrfelvételeken is alkalmaztuk a Továbbfejlesztett Vegetációs Indexet (EVI) is, azonban ezen felvételen más a dinamikai tartomány, mint a MODIS műholdképeken.

A Sentinel-2 űrfelvételeken továbbá képosztályozást is végeztünk. Ehhez a QGIS térinformatikai program SCP (Semi-automatic Classification Plugin) modulját használtuk. Először a 2016. augusztus 28-i felvételt osztályoztuk, mint hőtörés előtti állapotot, majd a 2017. június 4-i és 24-i felvételből készített kompozitot, mint hőtörés utáni állapotot. A felvételeket előkészítettük, a pixelértékek simítására Gauss-szűrőt használtunk. Az űrfelvételek 2-es kék, 3-as zöld, 4-es vörös, és 8-as közeli infravörös sávjai tartalmazzák a legtöbb, számunkra

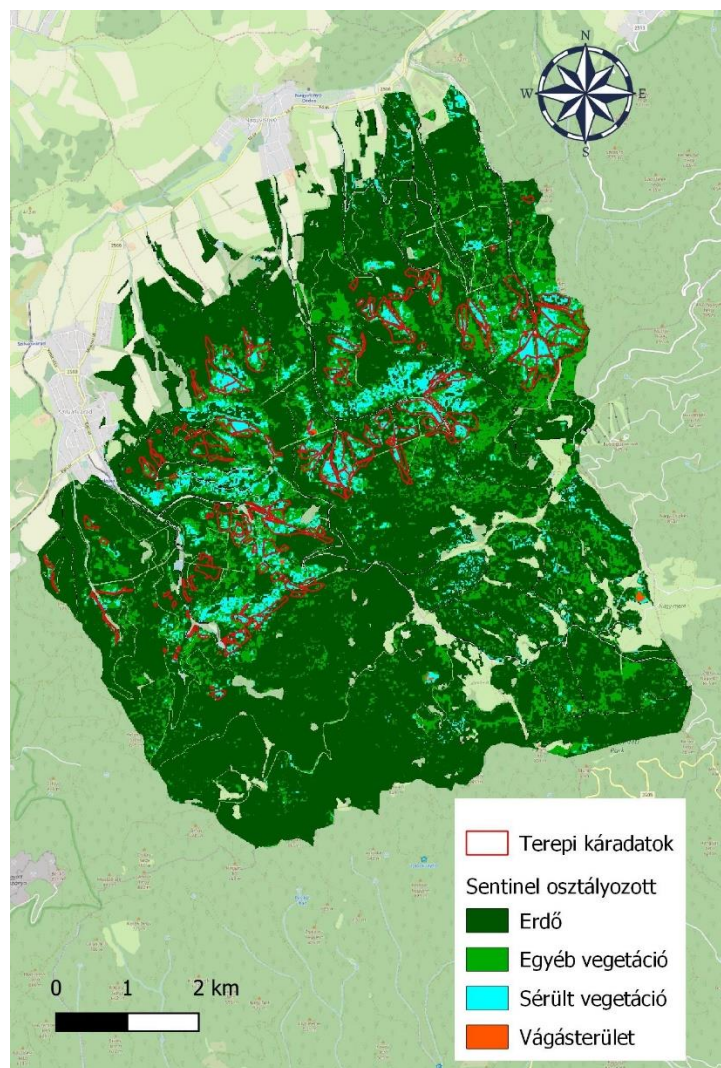
értékes információt, 10 m-es terepi felbontásuk lévén, így ezekből egy virtuális réteget hoztunk létre. Ezután a Központi-Bükk (211-es erdőgazdasági táj) térképével kivonatot készítettünk. Az SCP modulban felvettük a tanítóterületeket (ROI: regions of interest – érdeklődési területek) egy „scp” szöveges dokumentumba. A kijelölésnél nagy figyelmet kellett fordítani arra, hogy a jellemző osztályok (pl. erdő vagy rét) különböző színárnyalatait felvegyük. Így többek között a fenyőállományok és árnyékos domboldalak sötétebb színét, valamint a fiatal erdősítések világos színeit is figyelembe kellett venni. Négy fő felszínborítási osztályt hoztunk létre, amelyek közül kettőnek (erdő és sérült vegetáció) a területe a lényeges. A tanítóterületek kijelölése után lefuttattuk az osztályozást. Az osztályozott képet Szilvássvár és Nagyvisnyó községhatárokra a 211-es erdőgazdasági tájba tartozó térképével ismét méretre vágtuk. A „Sérült vegetáció” osztály azokat a területeket képviseli, ahol a zárt erdőtömbök folytonossága megszakad, és a csupasz talajfelszín, valamint a dőlt törzsek színe láthatóvá válik a képen. Az osztály tanítóterületeit főként terepi bejárásaink tapasztalatai alapján vettük fel. Akár egy terepi bejárás is elegendő ahhoz, hogy később a műholdfelvételen önállóan felismerjük a hótörés és széldöntés által károsított vegetáció megjelenését (7. ábra).

6. ábra: Szilvássvár és Nagyvisnyó Sentinel-2 NDVI (a) és EVI térképe (b) 2017.06.04.

Referencia káradatok

A terepi káradatok az Egererdő Zrt. Szilvássvárad Erdészetétől származnak, ahol 193 erdőrészletben jeleztek sérüléseket, összesen 560 hektáron, ahol a károsodás átlagos területe a teljes erőrészlethez képest 46,33%-os. A sérülésnek két típusát lehet elkülöníteni; a szálankénti sérülés területi aránya 48,82%, míg a tömbös károsításoké 51,18%. A tömbös károsítások tartalmazzák a sérült fatérffogat 83,20%-át. Fafaj tekintetében csaknem 81% bükk, 11% tölgy és 8% gyertyán, EKL, ELL és fenyő fafajok voltak érintve a katasztrófában.

7. ábra: Szilvásvárad és Nagyvisnyó osztályozott Sentinel-2 térképe a terepi káradatok poligonjaival 2017. 06. 04.

Digitális Domborzatmodell (DDM)

A rendelkezésünkre álló $10 \times 10 \text{ m}^2$ -es felbontású Digitális Domborzatmodell alapján vizsgáltuk meg a károsított területek tengerszint-feletti magasságát. Ebből a modellből továbbá levezetett modelleket állítottunk elő az inkrementális függvények segítségével. Meghatároztuk a lejtést ($^\circ$), és a kitettséget ($^\circ$ azimut), és elemeztük, hogy a károsított területek milyen lejtésű és kitettségű területeken voltak a leggyakoribbak.

Vizsgálati eredmények

Az Északi-Bükk általunk vizsgált 5435 ha-os területén az összes felhasznált kártérképezési módszert sikeresen alkalmaztuk. Mind a referenciaként vett terepi adatokból álló káradatok, valamint az ezekhez hasonlított űrfelvételek és elemzések is kimutatták a károsodásokat, bár eltérő mértékben és kiterjedésben. A közepes felbontású illetve nagyfelbontású műholdképeket elemezve 5,29-6,7%-os károsodást tapasztaltunk, melyek területe 297-364,03 ha között változott, a különbségek mértéke pedig 1,41% illetve 66,33 ha volt (1. táblázat). A Sentinel-2 alapú NDVI maximális 0,86-os értéke a sérülésnél 0,63 alá esett, ez több mint két tizedes eltérést mutat, míg a MODIS-nál ezek az értékek rendre 0,93 és 0,83, tehát egy tizedes az eltérés. Az EVI értékek közt is közel két tizedes eltérés van a két műhold adatainál.

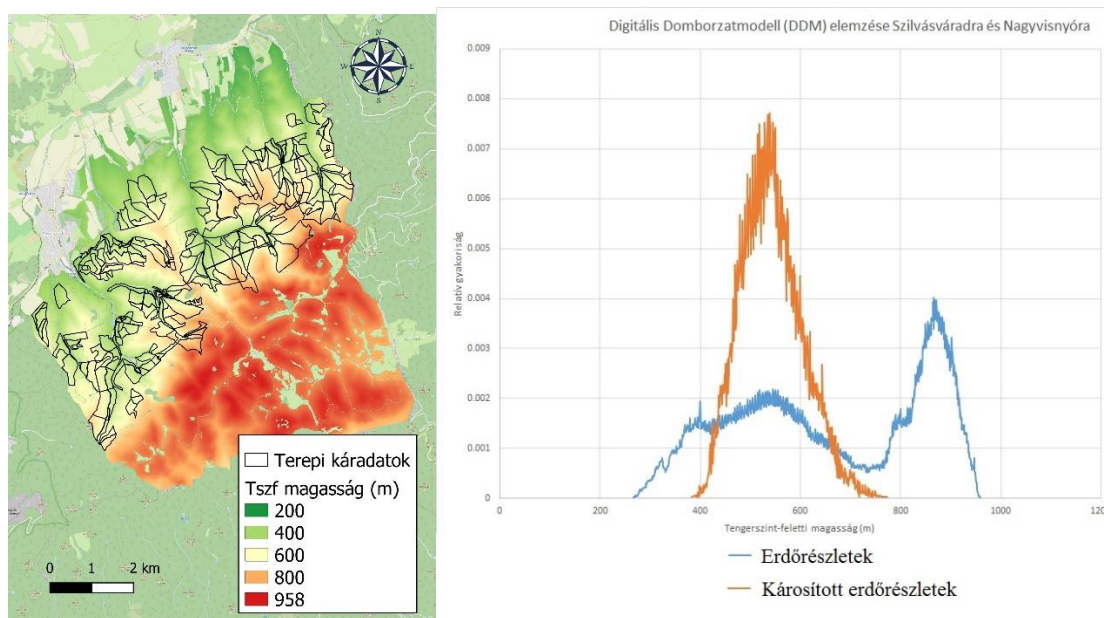
A károsítások definíciójának megválasztásánál problémát okozhatnak a műholdak időbeli és térbeli felbontásbeli, a feldolgozás (korrekció, szűrés, vágás) módszertani, az indexek

számításbeli, a terepi felvételezés módszerének különbségei. Ahhoz, hogy egységesebb, pontosabb képet kapjunk, a jövőben további kutatások szükségesek.

2. táblázat: A különböző módon kimutatott erdőkárok összehasonlítása

Forrásadat	Károsított terület részaránya (%)	Károsított terület nagysága (ha)	Károsítás definíciója
MODIS NDVI	5,3	298	NDVI < 0,82
MODIS EVI	6,2	346	EVI < 0,5
Sentinel-2 NDVI	6,7	364	NDVI < 0,63
Sentinel-2 EVI	6,0	329	EVI < 0,33
Sentinel-2 osztályozott	6,3	341	sérült vegetáció
Terepi káradatok	6,1	328	kárgyakoriság > 60%

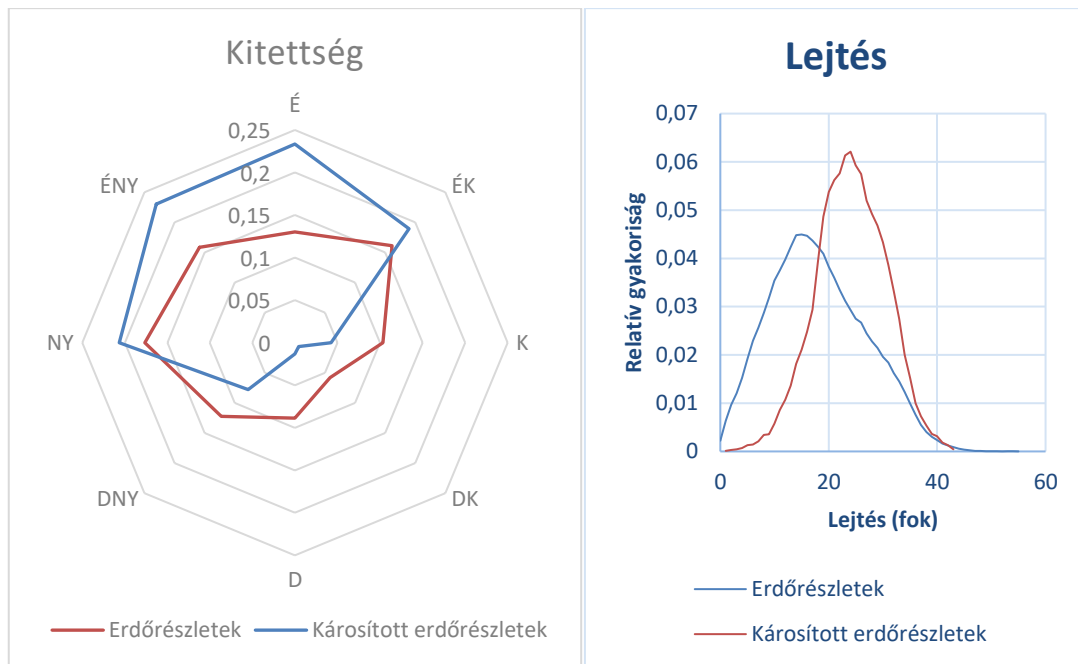
A Digitális Domborzatmodellből készült tengerszint-feletti magasság elemzését mutatja a következő ábra (8. ábra).

8. ábra: A tengerszint-feletti magasság és a károsított erdőrésztetek elhelyezkedése közti kapcsolat: (a) térképi, horizontális; és (b) a tszf. magassági, vertikális ábrázolásban

A gyakorisági eloszlás elemzése alapján a 420-676 m-es tszf. magasságú területeket érintett leginkább a káresemény (8. ábra), az eloszlás módusza 539 m-nél található. A 750 m-es tszf. magasság fölött már egyáltalán nem okozott kárt az áprilisi hó, a fennsíki területek épen maradtak. Ennek az a magyarázata, hogy a magas fekvésű területeken rövidebb a vegetációs időszak és a fák még nem voltak lombos állapotban, illetve ebben a magasságban a csapadék porhó formájában, nem pedig nedves hó formájában hullott. (Grédics, 2018.) A lejtés tekintetében 12°-36° fok közötti területek károsodtak leginkább, itt a módusz 24°-nál található. A kitettségek alapján pedig elsősorban az É-i és az ÉNY-i lejtők károsodtak, de még az ÉK-i és a NY-i kitettség esetében is gyakoriak voltak a káresemények (9. ábra).

A domborzatmodellek további, az űrfelvételekkel történő együttes elemzése is számos további lehetőséget takar, ez már azonban egy következő tanulmánynak lehet majd a témája.

9. ábra: A kitettség (a) és a Lejtés (b) a károsított és az összes erdőrészet esetében

Köszönetnyilvánítás: Köszönetünket fejezzük ki az Egererdő Zrt Szilvásváradai Erdészetének a terepi káradatok rendelkezésünkre bocsátásáért és a hasznos szakmai tapasztalatok megosztásáért.

Irodalomjegyzék

- BARKA, I. – LUKEŠ, P. – BUCHA, T. – HLÁSNY, T. – STREJČEK, R. – MLČOUŠEK, M. – KRÍSTEK, Š. (2018): Remote sensing-based forest health monitoring systems-case studies from Czechia and Slovakia. *Lesnícky Časopis*. 64. 259–275. 10.1515/forj-2017-0051.
- FLANAGAN, L. B. – L. A. WEVER, – P. J. CARLSON (2002): Seasonal and interannual variation in carbon dioxide exchange and carbon balance in a northern temperate grassland, *Global Change Biol.*, 8, 599–615.
- GRÉDIC L. (2018): Diplomamunka. Hókárosított állományok fahasználatának vizsgálata az EGERERDŐ Zrt. Szilvásváradai Erdészetének területén. SOE EMK EMKI. 4.
- HLÁSNY, T. – BARKA, I. – SITKOVÁ, Z. – BUCHA, T. – KONÓPKA, M. – LUKAC, M. (2014): MODIS-based vegetation index has sufficient sensitivity to indicate stand-level intra-seasonal climatic stress in oak and beech forests. *Annals of Forest Science*. 72. 10.1007/s13595-014-0404-2. Lambert et al, 2013,
- JOHN, R. – CHEN, J. – OUYANG, Z. – XIAO, J. – BECKER, R. – SAMANTA, A. – GANGULY, S. – YUAN, W. – OCHIRBAT, B. (2013): Vegetation response to extreme climate events on the Mongolian Plateau from 2000 to 2010. *Environmental Research Letters*. 8. 035033. 10.1088/1748-9326/8/3/035033.
- JUSTICE C. O. ET AL., (1998): The Moderate Resolution Imaging Spectroradiometer (MODIS): land remote sensing for global change research, in *IEEE Transactions on Geoscience and Remote Sensing*, vol. 36, no. 4, pp. 1228-1249, July 1998. doi: 10.1109/36.701075
- KOVÁCS F. – GULÁCSI A. (2018): MODIS EVI/NDVI alapú monitoring erdőterületeken 2000–2017 között a klímaváltozás földrajzi hatásának kimutatásában. *Geodézia és Kartográfia*. 19-27. 10.30921/GK.70.2018.5.3.
- MOLNÁR T. – BIRINYI M. – KIRÁLY G. – MÓRICZ N. – KOLTAY A. – HIRKA A. – CSÓKA GY. – SOMOGYI Z. (2019): Egy bükki hótörés távérzékelési elemzése MODIS és Sentinel-2 ürfelvételek alapján. *Geomatikai Közlemények* 22., 2019. (Megjelenés alatt)
- ZHU, Z. – FU, Y. – WOODCOCK, C. – OLOFSSON, P. – VOGELMANN, J. – HOLDEN, C. – WANG, M. – DAI, S. – YU, Y. (2016): Including land cover change in analysis of greenness trends using all available Landsat 5, 7, and 8 images: A case study from Guangzhou, China (2000–2014). *Remote Sensing of Environment*. 185. 10.1016/j.rse.2016.03.036.